

System dozoru elektronicznego w opinii kuratorów – fragment analizy badań własnych. Odniesienia do edukacji i bezpieczeństwa osadzonych i środowiska lokalnego

The electronic supervision system in the opinion of curators - a fragment of the analysis of own research. References to education and safety of inmates and the local community

Słowa kluczowe: System Dozoru Elektronicznego, kurator, edukacja, środowisko lokalne, wsparcie społeczne.

Streszczenie: System dozoru elektronicznego jest jedną z form nieizolacyjnych systemów odbywania kary pozbawienia wolności. Polega na monitorowaniu funkcjonowania osadzonego za pomocą specjalnych urządzeń technicznych w probacyjnym miejscu odbywania kary. Osobami, które sprawują pieczę nad wykonywaniem kary, nad zmianą zachowania i postaw skazanych, są w dużej mierze kuratorzy dozoru przebiegu odbywania kary. Celem niniejszej publikacji jest wskazanie, jak w praktyce wygląda funkcjonowanie osób osadzonych w ramach SDE z uwzględnieniem ich postaw życiowych, relacji rodzinnych i środowiskowych w kontekście edukacji i bezpieczeństwa środowiska z perspektywy pracy kuratorów.

Key words: Electronic Surveillance System, curator, education, local environment, support.

Abstract: The electronic supervision system is one of the forms of non-isolation prison systems. It consists in monitoring the functioning of the inmate with the use of special technical devices in the probationary place of serving the sentence. The persons who supervise the execution of the sentence, change the behavior and attitudes of the convicts are largely probation officers supervising the course of serving the sentence. The purpose of this publication is to show how the functioning of people incarcerated in SDE looks like in practice, taking into account their life attitudes, family and community relationships in the context of environmental safety from the perspective of the work of probation officers.

Odbycie kary pozbawienia wolności w ramach systemu dozoru elektronicznego jest jedną z najnowocześniejszych form nieizolacyjnych pozbawienia wolności. Misją SDE jest realizowanie i rozwijanie skutecznego, ekonomicznego, nieizolacyjnego, dyscyplinarno-wolnościowego systemu oddziaływań w celu osiągnięcia celów wykonywania kary pozbawienia wolności, środków karnych i zabezpieczających, poprzez umożliwienie osobie objętej tym systemem funkcjonowania w otwartym środowisku, sprzyjającym inkluzji społecznej¹.

¹ <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/areszt-sledczy-w-radomiu-czym-jest-sde>, [data dostępu: 20.06.2023].

Wykorzystanie autorskiego kwestionariusza ankiety składającego się zarówno z pytań zamkniętych, jak i otwartych pozwoliło odpowiedzieć na pytania dotyczące odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego. Wyniki badań poddano analizie statystycznej i opisowej.

Badaniami ankietowymi została objęta grupa 30 kuratorów, z której otrzymano zwrótnie kompletnie wypełnione 22 egzemplarze. Badania były prowadzone w terminie od 5.01.2020 r. do 29.02.2020 r. Celem była próba weryfikacji zasadności odbywania kary w systemie SDE, podejmowania pracy zarobkowej przez osadzonych, jak również nakreślenie pojawiających się problemów.

W badaniu wzięło udział 19 kobiet oraz 3 mężczyzn w przedziale wiekowym między 35 a 65 lat, którzy mieszkają w mieście powyżej 250 tys. mieszkańców, a jedna z badanych osób w mieście do 50 tys. mieszkańców.

Wszyscy respondenci posiadają wykształcenie wyższe oraz są kuratorami zawodowymi, a poniższa tabela przedstawia wiek oraz staż pracy poszczególnych kuratorów:

Tabela 1. Wiek oraz staż pracy kuratorów

WIEK	STAŻ PRACY
45	20
40	18
50	25
50	37
46	16
47	6
60	34
43	15
58	30
64	21
57	31
41	16
48	20
48	16
50	30
45	20
50	25
46	20
52	25

Źródło: opracowanie własne.

Z powyższej tabeli wynika, że ankietowani są osobami z wieloletnim doświadczeniem w pracy z dozorowanymi. Poniżej została zamieszczona tabela ukazująca, z iloma odbywającymi karę w SDE pracowali kuratorzy, a z iloma pracują obecnie. W poniższym zestawieniu widać, że część kuratorów obecnie nie pracuje z podopiecznymi w systemie SDE, ale każdy z kuratorów sprawował dozór nad odbywającymi karę w systemie SDE.

Tabela 2. Liczba skazanych odbywających karę w SDE

Z iloma skazanymi odbywającymi karę w SDE pracował/a Pan/i do tej pory?	Z iloma skazanymi odbywającymi karę w SDE pracuje Pan/ Pani obecnie?
trudno określić	3 osoby
brak danych	4 osoby
brak danych	2 osoby
15 osób	4 osoby
kilkanaście osób	0 osób
ok. 20 osób	3 osoby
35 osób	5 osób
40 osób	1 osoba
kilkanaście osób	3 osoby
30 osób	2 osoby
brak danych	1 osoba
20 osób	0 osób
15 osób	2 osoby
16 osób	0 osób
15 osób	0 osób
8 osób	0 osób
4 osoby	0 osób
4 osoby	0 osób
ok. 20 osób	3 osoby
ok. 15 osób	3 osoby
ok. 100 osób	0 osób
ok. 30 osób	0 osób

Źródło: opracowanie własne.

Poniższa tabela ukazuje liczbę dozorów w SDE w stosunku do wszystkich dozorów. Miesięczna liczba dozorów uzależniona jest od wpływu spraw. Jak wynika z poniższej tabeli, dozór w systemie SDE stanowi niewielki procent wszystkich dozorów sprawowanych przez kuratorów.

Tabela 3. Liczba dozorów przeprowadzanych w miesiącu, w tym wobec skazanych w SDE

Liczba dozorów w miesiącu	W tym dozory wobec skazanych odbywający karę w SDE
20 dozorów	0 dozorów
25 dozorów	2 dozory
22 dozorów	4 dozory
0 dozorów	0 dozorów
52 dozory	0 dozorów
35 dozorów	5 dozorów
38 dozorów	1 dozór
20 dozorów	0 dozorów
32 dozorów	2 dozory
0 dozorów	0 dozorów
22 dozorów	2 dozory
21 dozorów	3 dozory
25 dozorów	0 dozorów
40 dozorów	0 dozorów
15 dozorów	0 dozorów
0 dozorów	0 dozorów
25 dozorów	3 dozory
29 dozorów	3 dozory
20 dozorów	0 dozorów

Źródło: opracowanie własne.

Na pytanie dotyczące najczęściej wykorzystywanych metod oraz technik zostały udzielone następujące odpowiedzi:

- kontrola w systemie SDE;
- praca z indywidualnym przypadkiem;
- motywowanie do wykonywania obowiązków;
- kontrola wykonywania obowiązków, jeśli zostały nałożone postanowieniem sądu;
- analiza dokumentów;
- wymaganie potwierdzenia wypełnienia nałożonych obowiązków;
- rozmowy telefoniczne oraz pouczenia osobiste w razie potrzeby;
- rozmowy resocjalizacyjne, informacyjne, pouczające, motywujące, dyscyplinujące;
- kontrolne rozmowy motywacyjne;
- egzekwowanie obowiązków probacyjnych;
- niezapowiedziane wizyty kontrolne;
- rozmowy informacyjne w biurze kuratora.

Najczęściej wskazywana była praca z indywidualnym przypadkiem oraz rozmowy o różnym charakterze. W tej grupie skazanych brak osób wysoce zdemoralizowanych, dlatego głównie są to rozmowy informacyjne i kontrolne. Stosowane metody w ramach SDE zdaniem większości kuratorów nie różnią się od metod stosowanych w pracy z pozostałymi dozorowanymi, a przynajmniej nie różnią się w sposób zasadniczy. Jest to zawsze praca z indywidualnym przypadkiem. Natomiast jako różnica wskazywany był brak kontaktu w miejscu zamieszkania i brak wglądu w sytuację rodzinną. SDE to głównie czynności informacyjno-kontrolne bez planu pracy resocjalizacyjnej. Nie ma jednej skutecznej metody pracy ze skazanymi w SDE. Kuratorzy wymienione powyżej metody dopasowują do każdego dozorowanego w zależności od jego osobowości, sytuacji życiowej czy doświadczeń, tak aby były jak najbardziej efektywne. Metody pracy ze skazanym oparte na indywidualnym przypadku przynoszą zwykle zadowalające rezultaty. Przy dobrej diagnozie początkowej dają szansę na efektywną pracę. Natomiast kompleksowa kontrola, w tym przestrzeganie harmonogramu, jest również niezbędna, gdyż częste naruszenia mogą skutkować uchyleniem zgody na odbywanie kary w SDE.

Większość ankietowanych kuratorów ocenia dozór elektroniczny jako efektywny i spełniający swoją rolę. W większości przypadków dozór przynosi pozytywne rezultaty. Ma to związek z tym, że jest stosowany jedynie do wybranej grupy skazanych. Dla osób dotychczas niekaranych, niezdemoralizowanych i aktywnych zawodowo to najlepszy z możliwych sposobów wykonania kary. Kuratorzy zwrócili również uwagę, że jest skuteczny, jeśli obowiązki są egzekwowane. Natomiast dwoje spośród ankietowanych oceniło go słabo, wskazując między innymi brak możliwości weryfikacji, czy skazany faktycznie przyznany czas poza monitorowaniem spędza zgodnie z postanowieniem sądu. Zauważalna jest „Opieszałość sądu w reakcji na istotne naruszenia warunków odbywania kary w SDE”. Jak również jego nieskuteczność wobec osób zdemoralizowanych, osób o niskim poziomie internalizacji norm społecznych.

Większość kuratorów uważa, że SDE jest bardziej efektywny niż izolacja penitencjarna (w sytuacjach, gdy wszystkie przesłanki kryminologiczno-społeczne są spełnione). Z zastrzeżeniem, że miało miejsce prawidłowe rozeznanie w środowisku przed przyznaniem SDE. Skazany może pracować, często zarobić na płatności dotyczące innych obowiązków i przykładowo naprawienie szkody, a także własne utrzymanie. SDE jest skuteczny dla osób odpowiedzialnych i które chcą zmienić swoje życie. „Odbywanie kary w systemie SDE działa mobilizująco na skazanych, co daje o wiele większe szanse niż osadzenie na powrót do normalności stabilnego trybu życia”. Jednak część skazanych spędza ten czas beczynnie.

Większość kuratorów w trakcie spotkań z osobami dozorowanymi w SDE nie napotyka trudności lub napotyka je rzadko. Jeśli trudności się pojawiają, są to:

- roszczeniowe postawy dozorowanych;
- trudności w dyscyplinie dotrzymania ustalonego harmonogramu;
- drobne spóźnienia;
- uzależnienie od alkoholu;

- brak realizacji obowiązków, szczególnie w zakresie terapii;
- odpowiednie określenie harmonogramu, tak aby był odpowiednio restrykcyjny, a jednocześnie pozwalał skazanemu na codzienne funkcjonowanie.

„Najczęstszą trudnością jest poczucie u skazanego, że opuszczenie ZK jest równoznaczne z zakończeniem kary. Jeśli uświadomi mu się, że jest to forma odbywania kary, której on musi się poddać poza ZK, to dozór przebiega sprawnie bez buntu skazanego, że musi stosować się do wyznaczonego harmonogramu”.

Pojawiła się również obawa o brak faktycznej kontroli, co robią skazani w trakcie pobytu poza miejscem dozoru. Także to, czy nie nadużywają np. alkoholu w domu, gdy przyjmują znajomych. W systemie widać tylko wyjścia i powroty. Często SDE jest orzekana przy pracy dorywczej – trudno zweryfikować, czy skazany faktycznie spędza ten czas w pracy.

Z odpowiedzi na pytanie dotyczące funkcjonowania w codziennym życiu dozorowanych w SDE w trakcie dozoru wynika, że funkcjonują, wykonując swoje codzienne obowiązki w wyznaczonym przez sąd harmonogramie czasu, właściwie to jedynie ograniczenia czasowe różnią ich od osób bez SDE. Dozorowani prowadzą normalne życie, jeżeli stosują się do harmonogramu i obowiązków probacyjnych. Kuratorzy wskazali również, że skazani odbywający karę w trybie SDE są często mało aktywni życiowo. Długo trwa też proces adaptacji do tego sposobu odbywania kary. Często nie wykonują pracy zarobkowej, a więc nie wykorzystują harmonogramu wyjść do aktywności pracowniczej. Z odpowiedzi wynika, że dozór raczej nie zmienił ich sposobu funkcjonowania. Jednak „dozorowani często zwracają uwagę, jaką wartością dla człowieka jest samodecydowanie. Utracona wolność na wyciągnięcie ręki zmusza do refleksji. Bo są niby w domu, niby na wolności, ale jednak pod dozorem. A za oknem świat”.

W zdecydowanej większości dozorowani są aktywni zawodowo. Niewielka część osób to osoby poszukujące pracy. Trudności w aktywizacji zawodowej często wynikają z krótkich okresów odbywania kary (1 lub 2 miesiące) oraz z połączenia grafiku (charakteru pracy) z harmonogramem odbywania kary. Zdarzają się też osoby niepracujące z własnej woli, odmawiające podjęcia proponowanego zatrudnienia. Osoby, które nie pracują, zwykle jeszcze przed odbywaniem kary w SDE, miały problem z podjęciem stałej pracy.

Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że dozorowani w większości przypadków wywiązują się z nałożonych obowiązków wynikających z SDE.

Dozorowani podejmują współpracę z instytucjami wspierającymi w środowisku (stowarzyszenia, poradnictwo prawne, psychologiczne, doradztwo zawodowe), jeśli zostanie im to zalecone lub zostali do tego zobowiązani. Kuratorzy zwracają uwagę, że jeśli dozorowanym przedstawi się konkretne korzyści z takiej współpracy, to chętnie z niej korzystają. Ponieważ dozorowani często obawiają się nowych instytucji, tak istotna jest rozmowa.

Niemal połowa kuratorów nie posiada informacji na temat aktywnego włączania się w obowiązki domowe dozorowanych. Z odpowiedzi wynika, że kurator nie uzyskuje takiej wiedzy podczas kontroli. W pozostałych przypadkach wymieniono następujące obowiązki domowe:

- sprzątanie,
- zakupy,
- opieka nad dziećmi,
- przygotowywanie posiłków,
- prace gospodarcze.

Pozwala to przypuszczać, że jeśli przed wprowadzeniem dozoru byli włączani w wykonywanie obowiązków domowych, w trakcie dozoru nie uległo to zmianie.

Większą szansę na odbudowanie relacji wewnątrzrodzinnych kuratorzy widzą w ramach SDE niż w warunkach izolacji. Takiego zdania jest 90% ankietowanych, jednak z zastrzeżeniem, iż dotyczy to osób niezdemoralizowanych i mają na to wpływ również wcześniejsze relacje rodzinne. Fizyczna obecność skazanego na pewno jest szansą.

Najczęściej wskazywane przez kuratorów naruszenia zasad dozoru SDE, które mają miejsce, to:

- zerwanie opaski i opuszczenie miejsca odbywania dozoru;
- nadużywanie alkoholu;
- niewykonywanie pracy zarobkowej;
- spóźnienia, problem z wywiązywaniem się z ściśle określonych godzin przebywania poza miejscem zamieszkania;
- zachowania przemocowe;
- nieporozumienia rodzinne;
- próby unikania kontaktu.

Należy zaznaczyć, że takie zachowania dotyczą ok. 10% dozorowanych.

Relacje dozorowanego z rodziną kuratorzy określają najczęściej jako poprawne. Relacje są raczej uzależnione od postawy samego skazanego, a jego zachowanie generuje zachowanie osób współmieszkających. „Poniekąd fakt odbywania kary wpływa hamująco na skazanych w zakresie niepożądanych zachowań w stosunku do rodziny”. Rodziny zazwyczaj tolerują konsekwencje odbywania kary w SDE, a relacje nie ulegają zmianie.

Poziom wsparcia dozorowanych ze strony rodziny, z którą zamieszkują, jest zróżnicowany. Pomoc jest uzależniona od wzajemnych relacji, ale generalnie dozorowani otrzymują wsparcie. Dokładniejsza analiza i ocena relacji rodzinnych nie jest możliwa, ponieważ w ramach SDE kuratorzy nie mają bezpośredniego kontaktu z rodziną dozorowanego.

Najczęstsze obawy, o jakich mówią dozorowani w ramach SDE, to:

- brak akceptacji, odrzucenie przez środowisko;

- trudność w znalezieniu pracy;
- czy zdołają przestrzegać nałożonych obowiązków probacyjnych;
- trudności w pogodzeniu ustalonego harmonogramu z pracą zawodową;
- problem z dostosowaniem się do ustalonego harmonogramu;
- brak pracy, a wtedy izolacja w domu;
- znalezienie się w sytuacji, która mogłaby zmusić ich do złamania warunków SDE – np. związane z pogorszeniem stanu zdrowia i pilną potrzebą udania się do lekarza czy szpitala, sytuacje losowe.

Z danych zebranych w poniższej tabeli wynika, że przynajmniej 80% dozorowanych w systemie SDE zakończyło dozór powodzeniem, a w przeważającej większości kuratorów było to 90–100% dozorów. Co może świadczyć o tym, że jest to skuteczna forma odbywania kary pozbawienia wolności.

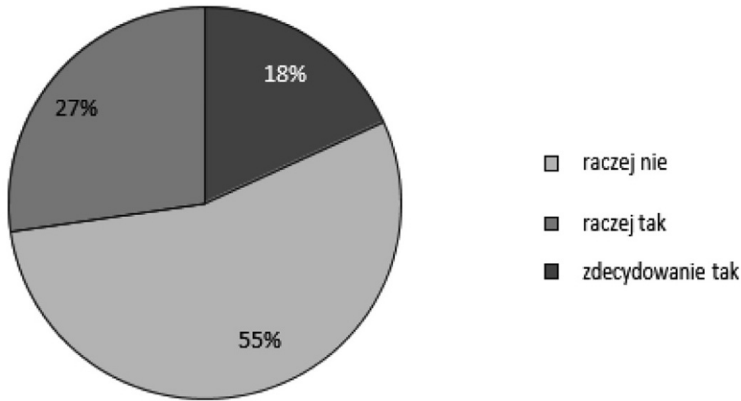
Tabela 4. Zestawienie dozorów zakończonych powodzeniem oraz niepowodzeniem

Liczba lub procent dozorowanych, którzy z powodzeniem zakończyli dozór	Liczba lub procent dozorowanych, którzy z niepowodzeniem zakończyli dozór
80%	20%
90%	10%
60%	40%
99%	1%
99%	1%
80%	20%
90%	10%
90%	10%
100%	0
100%	0
90 do 100%	10%
80%	20%
90%	10%
98%	2%
19 osób	1 osoba
10 osób	10 osób
14 osób	1 osoba

Źródło: opracowanie własne.

Kuratorzy w trakcie dozorów czują się raczej bezpiecznie, odpowiedzi „raczej tak” oraz „zdecydowanie tak” udzieliło 73% badanych, jednak 18% badanych nie czuje się bezpiecznie w trakcie dozorów.

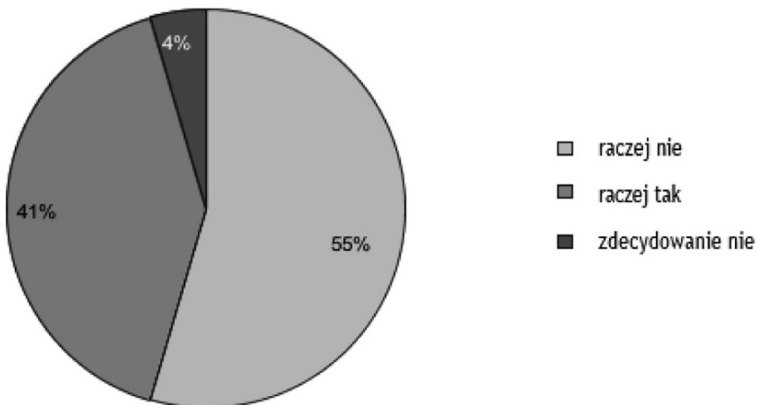

Rys. 1. Poczucie bezpieczeństwa kuratorów w trakcie dozorów

Źródło: opracowanie własne.

59% kuratorów nie zaobserwowało wsparcia dla dozorowanych i ich rodzin ze strony społeczności lokalnych, co pokazane jest na poniższym rysunku. Natomiast jeśli takie wsparcie ma miejsce, kuratorzy wskazują następujące formy:

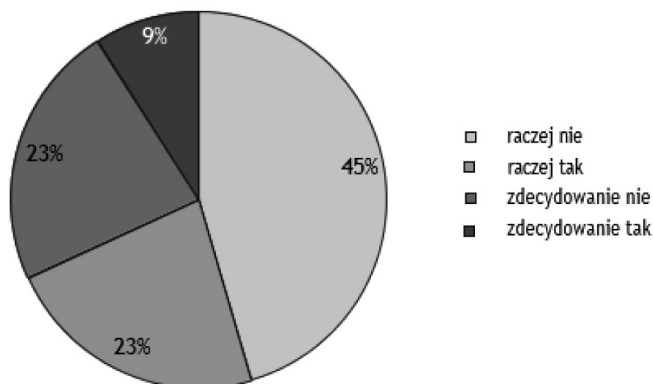
- pomoc w zakresie szukania pracy i zatrudnieniu,
- pomoc materialną,
- wsparcie ze strony instytucji.

Rys. 2. Występowanie form wsparcia dla dozorowanych i ich rodzin ze strony społeczności lokalnych

Źródło: opracowanie własne.

Na pytanie dotyczące obserwacji wzrostu odbywania kar w ramach SDE na przestrzeni ostatnich lat tylko 32% kuratorów udzieliło odpowiedzi, że zaobserwowało wzrost, natomiast aż 68% nie zaobserwowało takiego wzrostu.

Rys. 3. Obserwacja wzrostu odbywania kar w ramach SDE

Źródło: opracowanie własne.

Poniżej przedstawiam zestawienie zebranych odpowiedzi na temat opinii kuratorów o systemie dozoru elektronicznego.

Tabela 5. „SDE uważam za” – opinie kuratorów

System dozoru elektronicznego uważam za:	korzystny dla skazanego i jego rodziny
	jest alternatywą dla niewielkiej grupy osób skazanych na odbywanie kary pozbawienia wolności. Nie ma znaczącego wpływu na liczbę osób odbywających karę w zakładach karnych
	bardzo dobry sposób odbywania kary pozbawienia wolności pozwalający na kontynuowanie pracy i utrzymywanie więzi rodzinnych
	spełnia swój cel w przypadku kary za małe przestępstwo, nie powinny być stosowane SDE przy znęcaniu
	niewłaściwy dla osób z problemami uzależnień i osób stosujących przemoc wobec najbliższych
	jeden ze środków probacji
	dobre narzędzie, jednak za mało wykorzystane prawnie
	skuteczny w niektórych przypadkach
	niedostatecznie wykorzystany
	niedopracowany
	właściwy
	skuteczny
	najlepszy sposób wykonywania kary w przypadku osób aktywnych zawodowo, niezdemoralizowanych, posiadających dobrą prognozę kryminologiczną
	spełniająca swoją rolę
dobry sposób odbywania kary pozbawienia wolności	

cd.→

System dozoru elektronicznego uważam za:	dobłą alternatywę dla osób skazanych na karę pozbawienia wolności głównie pierwszy raz
	rozwojowy
	zasadny i powinien być stosowany jako forma odbywania kary pozbawienia wolności
	dobłą alternatywą odbywania kary pozbawienia wolności dla osób niewykazujących objawów demoralizacji, ale system ten jest moim zdaniem niedopracowany i stwarzający warunki do nadużyć ze strony dozorowanych
	skuteczną formę odbywania kary pozbawienia wolności
	pomysł chybiony

Źródło: opracowanie własne.

Z powyższego zestawienia wynika, że większość kuratorów pozytywnie wypowiada się na temat dozoru SDE. Uważają go za skuteczną formę odbywania kary zwłaszcza dla osób aktywnych zawodowo i niezdemoralizowanych. Jednak część kuratorów uważa system za niedopracowany, stwarzający warunki do nadużyć ze strony osób dozorowanych. Będący niewłaściwą formą dla osób z problemami uzależnień i stosujących przemoc wobec najbliższych. Przeprowadzone badanie zwróciło uwagę na ograniczoną kontrolę. Kuratorzy w systemie SDE nie przeprowadzają dozoru w miejscu przebywania osadzonych i często nie widzą rodzin, co może prowadzić do nadużyć ze strony osadzonych zarówno pod kątem odbywania pracy, nadużywania alkoholu, jak i zachowań przemocowych.

System Dozoru Elektronicznego – odniesienia dla edukacji i bezpieczeństwa osadzonych i środowiska lokalnego

System Dozoru Elektronicznego, jako forma nieizolacyjnej krótkoterminowej kary pozbawienia wolności, pełni wiele istotnych funkcji w kontekście oddziaływań probacyjnych w środowisku lokalnym, co z kolei w sposób pośredni wpływa na poziom uświadczenia i edukacji grup społeczności lokalnych w procesie funkcjonowania we wspólnej przestrzeni.

Z danych Najwyższej Izby Kontroli wynika jednoznacznie, że „System dozoru elektronicznego (SDE) zapewnia wyższy stopień dolegliwości i kontroli niż dotychczas stosowane środki probacyjne (takie jak np. warunkowe zawieszenie kary). Przy wykonywaniu kar w tym systemie nie dochodzi do negatywnych skutków psychologicznych i społecznych, które wynikają z długotrwałej izolacji więźniów, osłabienia więzi społecznych oraz uzależniania osadzonego od systemu penitencjarnego, który przejmuje za skazanego odpowiedzialność za zabezpieczenie podstawowych potrzeb życiowych. Poprzez stworzenie warunków do odbywania kary poza zakładami karnymi system pozwala równocześnie ograniczyć ryzyko deprawacji sprawców społecznie mniej szkodliwych przestępstw”².

² <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/nik-o-systemie-dozoru-elektronicznego.html>, [data dostępu: 4.05.2023].

W odniesieniu do powyższej informacji oraz do prowadzonych przeze mnie badań można zadać pytanie: Dlaczego zatem oddziaływania probacyjne – SDE są znacznie bardziej skuteczne aniżeli metody izolacyjne. Moje badania w sposób jednoznaczny pokazały, że SDE znacznie korzystniej wpływa na ograniczenie negatywnych skutków psycho-społecznych wynikających z uwięzienia³.

Podobne wnioski można zauważyć cytując prof. Baładynowicza, który wskazał, że „System o zróżnicowanej skali represji, od środków probacyjnych poprzez kary «średniej mocy» aż do kary pozbawienia wolności, będzie tańszy od tego, w którym kara więzienia jest dolegliwością dominującą, pod jednym wszakże warunkiem: musi upłynąć stosowny okres od momentu wdrożenia reformy. Duży nakład pracy i środków nie przyniesie natychmiastowych efektów”⁴.

Kara nie powinna być tylko i wyłącznie brutalnym odwetem, lecz ma przede wszystkim wychowywać i kształtować takie postawy, które w przyszłości nie pozwolą na popełnienie podobnych czynów. Taki model – model oparty na wychowaniu – dał początek nowemu spojrzeniu na resocjalizację, co zaowocowało powstaniem pierwszego więzienia, którego ideą była poprawa zachowania poprzez wychowanie⁵.

W procesie usamodzielnienia i przygotowania do życia w warunkach wolnościowych dużą rolę pełnią działania aktywizacyjne prowadzone przez jednostki penitencjarne w trakcie odbywania kary. Są to m.in. liczne kursy reintegracyjne, dzięki którym osadzeni w trakcie odbywania kary mają możliwość podniesienia kompetencji i kwalifikacji zawodowych, a także zdobycia całkiem nowych umiejętności.

Oprócz prowadzonych programów reintegracyjnych na terenie jednostek penitencjarnych realizowane są również programy profilaktyczne, które dotyczą m.in. przeciwdziałania uzależnieniom, przemocy, agresji, czy też innych zachowań niepożądanych, co może w istotny sposób wpłynąć na zmianę zachowań skazanych⁶.

Fundamentalną rolę w przygotowaniu do życia wolnościowego oraz funkcjonowania w ramach dozoru kuratorskiego pełnią kuratorzy sądowi. Węgliński podkreśla, że „Kurator w pracy z osobą dozorowaną musi odnaleźć równowagę między postawą charakterystyczną dla bycia «stróżem prawa» i wychowawcą wspierającym podopiecznego w uporaniu się z zaistniałą sytuacją kryzysową. Gdy w pracy z osobą dozorowaną zaczynają dominować funkcje kontrolno-represyjne i odwetowe,

³ Więcej W: K. Gucwa-Porębska (2020). *Funkcjonowanie społeczne osadzonych w systemie dozoru elektronicznego: uwarunkowania rodzinne i środowiskowe*. Difin, Warszawa.

⁴ A. Baładynowicz (2013). *Filozofia probacji a edukacja do zawodu terapeuty probacyjnego szansą humanizowania systemu egzo- i makrospołecznego na poziomie lokalnej demokracji normatywnej*. *Resocjalizacja Polska*, 5, s. 31.

⁵ K. Gucwa-Porębska (2015). *Ewolucja systemów oddziaływań resocjalizacyjnych. Od instytucjonalnej izolacji w kierunku oddziaływań wolnościowych*. *Probacja*, 3/2015, s. 68.

⁶ K. Gucwa-Porębska (2019). *Od ekskluzji do inkluzji społecznej osadzonych i ich rodzin*. W: M. Walancik, S. Hoferková (red.), *Zagrożenia jednostki we współczesnym społeczeństwie = Ohroženi~20 jedince v súčasnej spoločnosti = Threat to the individual in the contemporary society*. Wydawnictwo Naukowe Akademii WSB, Dąbrowa Górnicza.

wówczas skazany spostrzega zastosowany środek probacyjny jako kolejną formę kary, a to redukuje wartość wychowawczą dozoru. Dozór kuratora, jako środek probacyjny, powinien służyć promocji resocjalizacji i reintegracji społecznej skazanych w środowisku otwartym⁷.

Podsumowując, oddziaływania probacyjne wykazują znacznie większe pozytywne skutki aniżeli oddziaływania w pełni izolacyjne. Niestety stereotypowe postrzeganie osób osadzonych, brak interdyscyplinarnej współpracy skutkuje tym, że jest jeszcze bardzo dużo do zrobienia w kwestii edukacji, profilaktyki i uświadamiania społeczeństwa, żeby nie oceniać, a spróbować zrozumieć i wspierać. Resocjalizacja ma sens tylko wtedy, gdy będzie miała charakter dwubiegunowy: „powinna opierać się na poprawie relacji skazanego ze społeczeństwem w procesie reintegracji społecznej i poprawie/ przemianie skazanego w zakresie określonych ról społecznych”⁸.

Tylko tak zsynchronizowane działania oparte na wzajemnej współpracy, zrozumieniu mają szansę powodzenia zarówno w perspektywie pracy bezpośredniej specjalistów z osadzonym i jego rodziną, jak i w szerokich działaniach instytucjonalnych mających na celu pomoc, wsparcie i edukację.

Bibliografia

1. Bałandynowicz A. (2013). Filozofia probacji a edukacja do zawodu terapeuty probacyjnego szansą humanizowania systemu egzo- i makrospołecznego na poziomie lokalnej demokracji normatywnej. *Resocjalizacja Polska*, 5.
2. Gucwa-Porębska K. (2015). Ewolucja systemów oddziaływań resocjalizacyjnych. Od instytucjonalnej izolacji w kierunku oddziaływań wolnościowych. *Probacja*, 3.
3. Gucwa-Porębska K. (2019). Od ekсклюzy do inkluzji społecznej osadzonych i ich rodzin. W: Walancik M., Hoferková S. (red.), *Zagrożenia jednostki we współczesnym społeczeństwie = Ohroženi~20 jedince v současné společnosti = Threat to the individual in the contemporary society*, Dąbrowa Górnicza.
4. Kieszowska A. (2012). *Inkluzyjno-katalektyczny model reintegracji społecznej skazanych. Konteksty resocjalizacyjne*. Kraków.
5. Węgliński A. (2016). Autopercepcja bezpośrednich oddziaływań wychowawczych społecznych kuratorów sądowych. *Lubelski rocznik pedagogiczny*, T. XXXV, z. 2.
6. <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/nik-o-systemie-dozoru-elektronicznego.html>, [data dostępu: 4.05.2023].
7. <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/areszt-sledczy-w-radomiu-czym-jest-sde>, [data dostępu: 20.06.2023].

dr Katarzyna GUCWA-PORĘBSKA

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

⁷ A. Węgliński (2016). Autopercepcja bezpośrednich oddziaływań wychowawczych społecznych kuratorów sądowych. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. *Lubelski rocznik pedagogiczny*, T. XXXV, z. 2, s. 5–6.

⁸ A. Kieszowska (2012). *Inkluzyjno-katalektyczny model reintegracji społecznej skazanych. Konteksty resocjalizacyjne*. Wydawnictwo Impuls, Kraków.